

אחרי מעתו של יוסף קלוזנר

(דברים בתוך המוסדות)
מאת זלמן שזר

במנורת הפלאים של אגדת השחר של הציונות — אגדת הקונגרס הציוני הראשון בבאזל — הנה לבה עכשיו הנר האחרון. התנועה הציונית העולמית על כל מפלגותיה, ארגוניה ומוסדותיה עומדת דום לפני חוד השקיעה של היטה באגדות תחיתנו. מעתה לא יהיה עוד איש בטלוא עולם אשר יזכור את המעמד ההיסטורי שהוא מתוך נסיונו החי. עם הסתלקותו של פרופ' יוסף קלוזנר הסתלק אחרון הציירים. אחד אחד ספו תמו בשנים האחרונות שיירי אנשי הכנסיה הגדולה והיא. הנה עם פטירתו נהתמה הפרשה הצעירה הצעירה היה בקונגרס היסודי ההוא. כאשר בקש הרצל את מארגן הקונגרס, את ד"ר נתן בירנבוים. להציג לפניו את פרחי הנוער הציוני שבאו לקונגרס מרוסיה, הביא לפניו את הסטודנטים מהידלברג, את יוסף קלוזנר ואת ליב יפה, ולפי הצעתו, כנראה, מינה אבי הקונגרס את יוסף קלוזנר למזכיר לעברית בקונגרס הציוני הראשון. וכמדומני, כי זאת המשימה הכפולה נשארה סמלית לו לכל אורך חייו המופלגים והפוריים: צעיר נשאר בציוניותו עד זקנה ושיבה ועד לשנות הנבחרות. ונציב היה לעברית בקרב הציונות בכל ששים שנות שרותו לעמו, ולמעלה מזה.

כצעיר הצעיר בבול החל וכזקן הספרות העברית הגהו מובא עתה בירושלים, בירת מדינת ישראל, למי נזחחו נצח.

ונר אחרון זה שדעך היום היה נר להאיר. מחנך הרבים, סופר-מעורר מלבין תורה בכתב ובעל פה, מקים תלמידים הרבה, מאודיסה שברוסיה ועד להרצליה שבירושלים. מטיף ומאלף ומרחיב דעת — מעצב דמות לדור התהיה בעמו.

כאיש הקצות בציונות ראה את עצמו בשנים האחרונות, אולם כאיש הטינוטה יקנה לו את שמו ואת מקומו בתולדות התנועה. במחלוקת הרעיונית הראשונה אשר שקדה את הציונות בהיבראה, במחלוקת בית הרצל ובית אחד-העם, בואת מחלוקת הראשונים אשר ממנה תוצאות להרבה חילוקי דעות בקרב האחרונים. היה הוא המזג המובהק, לא היה בציונות הסולרית מעריך לאחד העם יותר ממנו. מעל רפי ירחונו של אחד העם בגר כשרונו הספרותי. וכאשר הגיע שעתו של הרב לפרוש מכסא המערכת והוא חיפש לו יורש מקרב תלמידיו, לא מצא לו מתאים והגו לכהן כד"ר יוסף קלוזנר, והוא, קלוזנר ראה את עצמו כהרצליאני קיצוני וראה תפקיד לעצמו להיות קנאי למורשתו המדינית עד לאחרוני ימיו המרובים.

וגם בהתמודדות הראשונה, הרת הגורל, אשר בין התרבות העברית המקורית המתחדשת לבין תרבות ארץ רוסיה הגדולה, ראה הוא את הפתרון הנכסף בטינתיו המיוחדת של "יהדות ואנושות", והרים זאת כסיסמה וכנס, לביתו ולכל בית ישראל.

ואף גם בהיותו לאיש התיזה האחת, איש הקצות, כאשר כאילו צמצם את עצמו בתוך ה"הון" הלוהט שלו ועל ידי כך כאילו סיגה מקום לדור לרקום לו בלעדיו את הסינתיות החדשות שהיו נחוצות לו להתפתחותו, הגביר בקרב דורו הסוער את הסגולה למנוג את שאיפת העתיד עם יצר הצלילה לתוך גבכי דעת העבר.

ריב איתנים רב עם כל גלוי של נסיה לדהיסטוריוזיה בקרב הציונות. וראה בזה, אם כל הטאת, וכתרופה לכל מדוי הרוח של הדור ראה בהפצת דעת פרקי ההיסטוריה של האומה, על אישיות, תנועותיה, יצירה ומפגיר דרכיה. הוא לא רק הטיף להקר, כי אם גם חקר, ואת מחקריו, שלו ושל אחרים, הגיש לקורא בשפה בהירה, פשוטה, מובנת כנחלה למשכילי-עם. ועל שליחותו זאת, גם לחקר פישיות עבר וגם להושיט מחקרים בקנה עמל בשקידה מופתית והגיע בכך לממדים מופלגים. אמן הזקנה היה, וגם אמן היצירה לכת זקנה. כי גם אחרי עלייתו לארץ, כאשר צמצם במקצת את פורונו על סני עתונים וירחונים והתרכז בתוך מקצועות שעוריו מעל הקתדרה באוניברסיטה העברית, וגם אחר כך כאשר זכה להגיע לעת כנוס — כינוס עשרות סרובות של ספרים גדולים, גדושי דעת ומרובי הגוונים, ומחנכי עם. בהסתערות נעורים כבש לו את צמרנות תקופת הבית השני, על צמאון העצמאות המדינית אשר לה ועל גפחיה הרוח שבקרבה, אשר בתוך האומה ואשר מתוך האומה, חצה כאן פודאיי-חלוץ במכמניה הקים לה גלעד היסטורי בן המשת הכרכים, לרבות הספרים הכרוכים בהם ואשר עליהם עוד ייבנו בנינים לתפארה. כל חקר היסטורי גדון לכך, שאין נציג היות שולטת בפרטים שהוא קובע. דור חדש חותר לראות אחרת ומקורות חדשים מסייעים לו, חודשים לבקרים. ספק אם גם בכללים יש משום ראייה של נצח. אולם כל המסייע לדור להשתלב לתוך היצירה ההיה של דורות משתף את עצמו ע"י כך לחיי הנצח.

ובשעת פרידה הן יורם כאן על גם בהוקרה ובהכרה רבה, דבר שרותו את השפה העברית, השפה החיה, אשר אתנו ולפנינו. אל להט ההטפה הוא צירף את אמת הבנין, מקודם כמרחיב שפה, וכיוצר גיבים, כבעל מלון וכמפשיט מליצה, ואחר כך כיוצר סגנון משלו. לא מנופה ולא מגובש כסגנון רבו, כי אם רחב, מפולש ומבהיר (סוף בעמ' 6)

אחרי מיטת קלוזנר

(סוף מעמוד 5)

לרעיונותיו — על כן רבים וכן שלמים
 היו יליביו. איש האשכולות היה החור
 קר הפורה. שפרש את רשתו על פני
 שטחים רבים, שונים ומנוונים. בהי
 הרוח של האומה העולם. על כן רבים
 וכן שונים היו מבקריו. שנים רבות
 מאד הפליג בייצרתו ודורות הספיקו
 להתחלף במשמרות קוראיו — על כן
 לא תמיד זכה שלב קוראיו יהיה שלם
 עמו ועם סגנונו. אולם נאמן היה בכל
 דרכיו ותמיד שרת בלב שלם.
 הוד לאגדת בראשית. כבוד לפועל
 חייו. אמונים לזכרו.

זלמן שזר

בפשטותו, בשפת הגות למשכילי עט.
 וכשם ששרת באמונה את השפה
 עצמה כן שרת שרות-נאמן את הספר
 רות החיה הנצרת בה. הוא רץ לפני
 מרכבתה וכבש לה מהלכים בלבות
 הקוראים; הוא שפירש את ביאליק,
 היה כרוז לצירניהובסקי, קשר כהרים
 לשניאור, קנה לבבות ליעקב כהן,
 הריב מתוך הרבים או. דוד שמעוני.
 ב"השלת" שלו הרהיב את זרועותיה,
 רכז מעולים ומשובחים. פתח בפניהם
 שערים לרבות. עם זה צרף בהנ
 את חדשים לותיקים, עשה אונים ליצי
 רותיהם שבשירה ובספור ובחקר ובה
 גות, והעמיד דורות של קוראים משכי
 לים. אוצר בלום היה "השלת", אוצר
 סאלף ומחנך ומתנה דרך, מחבב ערכי
 רוח ומחשל דור בני-בונים. ומאן
 שזכה והיה לפרופסור לספרות העברית
 באוניברסיטה בירושלים, הקים בחסד
 גות של מאהב בנין לתלפיות, בן
 ששת הכרכים הגדולים, לתולדות הספ
 רות העברית החדשה, כרכים גדושי
 פליטים ביוגרפיים, כאשר עוד לא הסכנו
 אצלנו. ואם גם כאן, כמו בחמשת הכר
 כים של תולדות ימי הבית השני, עוד
 נצפנו עלילות למבקרים ולמשלימים,
 הרי שני המבצעים הגדולים הללו גם
 יחד, המתנוססים עתה בשני קצות המ
 טה של תולדות היצירה בקרב האומה,
 מהוים את היכין ואת הנועז של מור
 שתו הספרותית הענפה והעשירה.
 איש הלהם היה הסופר הפורה, קיצוני
 בדעותיו בעניני התנועה והשעה וקנאי